

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД

Бүгэдэ арадай сонин

ҮНЭН

1921 оной декабрийн 21-нээ гарана

2003
апрелин
29
вторник

№ 63
20725

Хабарай
һүүл улаан
луу харын
28
гарагай
3

Бурятия

СЭТГҮҮЛШЭДЭЙ АСУУДАЛНУУДАТ ХАРЮУСАБА

Республикын Президент А.В.ПОТАПОВ олондо мэдээсэл гараадаг хэрэгсэлнүүдэй түлөөлэгшэдтэй наяхан уулзаба гэжэ мэдээсээ нэмди.

Олон асуудалнууд табигдаһан байгаа. Сибириин гол мурэнүүдые Дунда Ази руу урадхуулха гэхэн Москва хотын мэрэй дурадхалда Та, Леонид Васильевич, ямараар хандана гээшэбта? - гэхэн асуудалда тэрэ ингэжэ харюусаба: «Гурба хахад жэл соо би Туркменидэ хүдэлөө нэм, һүүдэртэ 49-52 градус халуун болодогыень үзэһэн хүм. Унагүйгөөр амитай юумэнэй тэсэхын аргагүй юм. Тиймэнээ тийшэ урадхуулахадаше яаха юм? Гэбшье түбхын түрүүлэн байгаалда хамааралсалгын хойшолонгуудые бодолтойгоор тооложо гаргаха хэрэгтэй».

«Республикын 80 жэлэй ойтой дашарамдуулан, оперо болон баледэй театрые нэльбэн шэнэлхэ талаар ямар хүдэлмэри хэгдэхэ гээшэб?» гэжэ «Ариг Ус» телекомпаниин журналист асууба. Үнэхөөрөөшье, энэ театрые нэльбэн заһабарилха хэрэгтэй гэжэ А.В.Потапов

хэлэбэ. Энээнэй тула ехэ мүнгэ зөөри хэрэгтэй. Тиймэнээ манай республика Россин Правительстванаа мүнгэ зөөри эриһэн байна. «Бурятгражданпроект» гэжэ проектнэ институт болон «Бурятпроектреставрация» гэжэ ГУП театрые нэльбэн шэнэлхэ, заһабарилха проект зохёонхой. Энэнь Россин Соёлой министрствэдэ, Россин Гүрэнэй Барилгын хороондо туршалга-шалгалта гаража байна.

Росие губернниүүд болгохо тухай юун гэжэ һананабта? - гэхэн асуудалда Леонид Васильевич ингэжэ харюусаба: «Мүнөө Россида нютагай захиргаанай хубаарилганууд эгээл жэжэнүүд байна. Энэнь Федерациин субъектнүүдэй социально-экономическа хүгжэлтэ хойшо татана. Округуудта нютагай шэглэлнүүд, шэнжэ шанар төөригдэһэнэ. Зүүн Сибирь Баруун Сибирьһээ илгаатай. Хэр утһаа хойшо Буряад орон Зүүн Сибириин хизаарай Прибайкалийн губерниин Дурна Зүгэй Республикын бүридэлдэ ородог байһан гээшэ. Президентын һанамжаар, губернниүүдэйшье бии болгогдоходо, Байгалай оршон тойронхи асуудал үлэхэ ёһотой. «Зүгөөр ямаршье ушарта Буряад Республика өөрынгөө гүрэн түрые үлөөхэ ёһотой», - гэжэ А.В.Потапов хэлэбэ.

Байгалай нийтэ нэгэн элшэ хүсээнэй зоно тухай асуудалда харюусахадаа, энэ талаар манайда техника-экономическа шэнжэлгэ хэгдээд байна. Тэрэ Эрхүүгэй үзэмжэдэ табигданхай. «Хэрбээ энэ зонын бии болобол, манай ажахын субъектнүүд олзотохо байна. Россин Правительствын Түрүүлэгшэ Михаил Касьяновтай уулзажа, энэ асуудал табиха хүсэлэнтэйб», - гэжэ тэрэ хэлэбэ.

С.НАМСАРАЕВА.

ЗОНОЙ БАЙДАЛДА ЗОРЮУЛАГДАА

Буряад ороной Правительствын ээлжэтэ суглаан республикын Президент Леонид Васильевич Потаповай түрүүлэлгэ доро болобо. Манай республикын арад зоной ажабайдалда тон шухала удах шанартай асуудалнууд энэ суглаанай үзэмжэдэ табигдажа, зүбшэн хэлсэгдэһэн байгаа. Экономическа хүгжэлтын болон гадаадын харилсаа холбоонуудай министр Т.Г.ДУМНОВА «2002-2004 онуудта манай республикын социально-экономическа хүгжэлтын программа бэелүүлгэ тухай» асуудалаар мэдээсэл хэбэ.

Жэлэй эхинһээ хойшо республикын социальна һалбары болон экономика яһала амжалтатайгаар хүгжөөгдэбэ гэжэ үнгэрһэн һарануудай үрэ дүнгүүд харуулана гэжэ министр тэмдэглээ. Жэшэнь, хүн зоной бодото мүнгэн ашаг олзо нёдондо жэлэй түрүүшын кварталтайхитай сасуулхада, 17 процентээр дээшлээ. Шэнэ жэлэй гурба харын туршада ухибүүдэй һара бүрийн тэдхэмжэнүүдтэ 72 миллион түхэриг түлэгдөө. Үри шэри 343 миллион түхэриг хүртээрөө хороогдоо.

5300 хүн гэртээ социальна хангалгануудые абана. Хүнүүдые гэртэнь хангалгы гүйсэд бэелүүлхын тула Баргажанай болон Бэшүүрэй аймагуудта социальна хангалгын тапагууд нээгдэхэ.

19 социальна хангалгын эмхи зургаануудта гэр бүлэнүүд болон ухибүүд ехэ туһаламжа болон тэдхэмжэнүүдые абанан байна. 965 ухибүүд болон һаһа гүйсөөгүйшүүл «Байкальский бор», «Аршаан» гэжэ лагерьнуудта, «Здоровье»

гэжэ АРЦ-дэ бээ аргалуулан, элүүржүүлһэн байха юм.

Тоосоото үе соо промышленна предпритиянууд 5,6 миллиард түхэригэй эд бараа, эдлэл хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилэн гаргаа гэжэ министр саашадаа хэлэбэ. Нэгэдэхи кварталда 1,5 миллиард түхэригэй налог татабаригууд, республикын бюджеттэ оруулагдаба.

Нёдондо жэлдэ болон байгша оной хоёр харын туршада социально-экономическа программа болон муниципальна захилые Ивалын аймагай ямараар дүүргэһэн тухай мэдээсэл Правительствын гэшүүдэй зүбшэн хэлсэгдээ табигдаһан байгаа.

Республикын Президентын дэргэдэхи Гүрэнэй-хуулийн хүтэлбэри «Буряад Республикын Правительство тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууд болон нэмэлтэнүүдые оруулаха тухай» хуулийн түлэбые сугларашадай анхаралда табья.

2005 он болотор Буряад Республикада байгаагийн болон техногеннэ шэнжэтэй онсо байдалтай хойшолонгуудые бага болгохо тухай республикын тусхай зорилготой программа бэелүүлхэ, Буряад орондо улоловно-гүйсэдхэлгын гуримда туһаламжа үзүүлхэ талаар хойшолуулашагүй хэмжээнүүд тухай асуудалнууд суглаан дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда туйлагдаһан Илалтын 60 жэлэй оие һайндэрлэлгэдэ ямар бэлэхэлэй хэгдэжэ байһан тухай мэдээсэлые сугларашада һонирхолтойгоор шагнажа, һанамжануудтаа хэлэһэн байгаа.

В.ГОМБОЕВА.

ЗЭДЭДЭ ХОНИН АЖАЛ ХЭР БЭ?

Хэр утһаа нааша үргэн ехэ таладаа мал ажал үдхэжэ, тэрээгээрэ ажамидаржа байһан эздынхид Буряад орон соогоо нэгэ үедэ хонин ажалаараа нилээд суутай ябаа юм. Тээд һүүлэй арбаад жэлэй туршада гүрэн түрын зүгһөө абтаһан түүхэй шиндхэбэринүүдтэ һэгсэрүүлжэ, хүдөө ажал тиймэ гэхын аргагүй доройтоод, али али газарнуудаар үнээдэй «һүн далай» шэргэжэ, хонидой «зөөлэн алтан» болохо ноохон тухай зугаа замхаа гэжэ хэлэбэл, балай худал болохогүй ха.

Гэбшье хүдөөгэй ажалшад энэ «худхансаг» дундуур тараад ябашоогүй, өөһэдынгөө арга хургаар мал ажалаа үдхэн ажамидаржа байна. Зэдэдэ мүнөө бүхыдөө 59 мянгаад хонид, тэдэнэй 22700-нэ эхэ хонид болоно, 6000 гаран эбэртэ бодо мал, тэдэнэй 2 мянгань һаалин үнээд, 1750-яад адуун тоологдоно. Хорин жэлэй урда тээхид байдалтай сасуулжа үзэбэл, энэмнай

хадаа дунда зэргын байдалтай нэгэл ажахын хамтын зөөри болоод үгэхэ нэн. Урданда республика дээрэ ажалын нюур байһан хонин дээрэ мүнөө тогтожо харабал, нимэ байна. Аймагта бүхыдөө 54673 толгой хонид тоологдоно. Үнгэрөөшэ хэдэн жэлнүүдтэй зэргэсүүлжэ харабал, тоо толгойнь эридээр дээшлэһэншье, доошолһоншье янзагүй, тэрэл хэмжээндээ тогтошоһон янзатай.

Урдынхяар бол, түл абалгын хүдэлмэрийн дүүрээд, түрүүшын хурьгадай эжээ талаар дахажа, ногоо шэмшэлхэ сагай мэнэ, мэнэ болобошье, аймагай олонхи ажахыннуудаар (мүнөө тэдэ булта ажахын үйлэдбэрийн кооперативууд - СПК-нууд гээд нэршэнхэй) хонидой түл абалга үшөө дүүрээдүй. Урданда хонин ажал эрхилэлгээр аймаг дотороо түрүүшүүлэй тоодо ябадаг байһан гүрэнэй үүлэртэ Борьёогой совхоздо (9278 толгой

эхэ хонидтой), Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ (2574 толгой), «Коммунизм» - 1586, «Октябрийн 60 жэл» - 2307 толгой эхэ хонидтой СПК-нуудаар хонидой түл абалга үргэлжэлһөөр. Ингэжэ оройтолгын гол шалтаганаинь гэхэдэ, һүүлэй гурбан жэл уудаагуур байгаагийн уларилай хүйтэн халуунайнь нэгэ тиймэ ходо тогтууригүй ба ган гасууртай байжа, мүртэй үбһэ ногоо абтагдадаггүй дээрэһээнь ажахыннууднай, илангаяа хабарай үедэ тэжээлээр дутагдажа ядарһан тула эртын хурьгадаһа арсаха баатай болоо юм. Юрэнхыдөө, манай энэ хизаарта үбэлдөө ехэ саһан орожо, хонидһоо байха эбэртэ бодо малайшье үбэлжэмэ ядарууханаар үнгэрдэг болонхой.

Хүдөөгэй ажалай бүхы кооперативуудаар хонин хүрэг үсхэбэрилгы хаража үзэбэл, бултандань шахуу эхэ хонидой тоо нэгэ жэлэй хугасаа

дотор 300-400 толгойгоор үсөөрөөд байна. Хэмэл аргаар үржүүлгы орхиһоной, үржүүлэгшэ хусануудай хойшоһоо ажаглан харахаяа болиһоной шалтаганаар шадалтай һайн эхэ хонид хубайраад, ажахын энэ тэрэ хэрэгжэмжэдэ мяхан болгогдоно ба худалдагдана. Отарануудайнгаа тоо ерээдүүдэ олон болгохо зорилготой ажахынүүд эхэ хонидтоо ингэжэ эзэн бусаар хандажа байбал, хонин хүрэгөө үсхэбэрилгөөр нэгэшье алхам урагшаа хэхэгүйнлабтай.

Тиймэнээ февраль-март һарануудта бүхы СПК-нуудаар боложо үнгэрһэн жэлэй тоосоото суглаанууд дээрэ гансашье урсгоса абагада хабаатай бэшэ, мүн хамтынгаа мал ажал, илангаяа хонин хүрэгөө яажа үсхэбэрилжэ, бэлшээрингээ эзлүүринүүдые бүрин ашаглаха тушаа хөөрөөдөөнүүд гарна.

М.РАДНАЕВА.

Зэдын аймаг.

Үнэн болохон ушарнууг... Ажабайдалдамнай али болохо хонирхолтой ушарнууг боложол байдаг, ямар нэгэн богдомжолол, тобшолол түрүүлжэл байдаг гэшэ. Энэ удаа уран зохёолшоо Доржопалан ДЫМБРЫЛОВЭЙ, Дугар ДЫЛГЫРОВЭЙ дугардахан эгээл иимэ ушарнууге танайнгаа хонорто дугардахамнай, хүндэтэ уншагшаг.

МИНИИ НАНАНАЙ ГЭМШЭЛ

Хүнэй наһан соо амиды мэндэ ябахад, эдэб ушарнууд болодог ха юм даа. Найншые юумэн болохо, муушые юумэн болохо. Муу юумэн болоходоо, ехэ түргэн, хөөрүү хүнэй хэлэдэгээр, алхаха бүхэндэ гэхээр шахуу юм.

Нэгэ намтай иимэ ушар тохёолдохон юм. Би 30-шые хүрөөгүй залуу ябааб, 1956-1957 оной үе байгаа. Тийхэдэ би Хэжэнгийн аймагай түб болохо Шулуута дээрэ кино гаргадаг ажалтай байгаа. Шулуутын зүүн тээнэ «Ленинэй зам» гэжэ колхоз тийхэ сагта байгаа. Үйлсын урда хажуудань Намжалай баабайтан гэжэ олон үхибүүдтэй айлайхи хуудаг хэн. Субботын үдэр бидэ кино харууддаггүй, амардаг хэмди. Соёлой байшанда субботын үдэр хатарай үдэшэ болодог байгаа. Би тийхэдэ суббото бүхэндэ бэшшые наань, аргатай сагтаа Намжал баабайнда ябадаг, үбгэнтэй юу хээ хөөрлэдэгшэ хэмди. Намжалай эжы гэжэ бүришые найн хүгшэн, дуугарамгай, шогтой зугаатай, сай аягалха зуураа: «Зай, хүбүүн, хаагуур ябанабиш? Комсомол руу хээтэйдэ ошонгомши, үнэздэе зандаа гү?» гэжэ олон табы нуража байгаад, бии үгыгөө табиха.

«Зай, хүгшэн, тийгэд гээд замхал даа, би Доржопалангай дуугаралсаха хэрэгтэй хэм», - гэхэдэнь: «Зай яагаа үбгэмшээ. Байнаар хүнээр дуугаралдахым хорихо болохошни бы», - гээдэхэдэнь, гэгтэ минии түлөө эдэ хоёрни хэрлэдэгшэ гэжэ, би ехэтэ мэгдэжэ: «Болигты, болигты, Намжалай эжы, би урда субботынгоо амаралтаар Комсомол колхоз руугаа ябаад ерээ хэм. Хээтэй захюулахадань, зорюута машинаар ошо-жо, Сэгээн хуһанай саанахи Хурьгадай ойн заханаа нэгэ найн ашаан болохо харьбин-хи хургааг асаржа, үбһэнэй хорёо барюулахыень буулгажа үгөө хэм. Хээтэй сүлөөгүйл, үдэшэ үглөөгүйл колхозой үнэе наагаад лэ байгаа даа, тэрэл хурьгадайгаа Шулуун гүүртэдэе зандаа. Танайда заал наа намһаа орожо, мэндыемни хүргэхш гэжэ захиһан хадань, энэ ороод хууна гэшэб», - гээб.

Тийхэдэмини Намжал баабайтан хоюулан ухаа алдадажа: «Хожомоо амаралтада хээтэйдэе ошоходоо, манһаа заал наа мэндэ хүргөөрэй», - гээдэб.

Би Намжалай эжын забһар-гүйгөөр дуугардагыень мэдэдэг хэн хойноо һамбаашалан: «Зай, та намда юун гэхээс ханаа хэмта, гэжэ үбгэһнөө асуухатайм адди, - Доржопаланда юун гэхээс ханаа хүмши, хэлыш тээд, - гэхэдэнь, Намжалай баабай хүгшэн тээшээ ёлогод гэжэ хараад:

- Зай, ши нэгэ жаашые наань дуугай болло даа, яахадаа хү дуугаралсуулхагүй, хагсанхай оёорсогтол харьяшадат хүн агшаби, - гэхэдэнь, - Зай, хээ, хээ, хээ, хээ, хээ юумээ, хэн шинии хээ ама хааба, таглаба гэшэб, - гэжэ хээдэ, Намжалай эжы хоюуландамнай сайгаа аягална.

Минии үбгэжөөл тээшэ асуунгаар хараад хуухадамни, Намжалай баабай бага зүрхэ алданги хэбэртэй хоолойгоо заһад гээд, тамхяа саарһанда ороёно.

Тийжэ хуухадань, Намжалай эжы дахин эдиршэлжэ абаад: «Юу энэшни абыагүй тэбхыжэ, харлажа хууна гэшэ даа, юрэдөө, Доржопалан, энээхэн зүүн тээ Шанаада нэгэ хэдэ бухал үбһэнэй юумэтэй хээдэ даа. Энэмини Ёлоосоной Гомбо-жаптай Шанаа үбһэндөө ошоо болохон аад, тракторын урагшагүй зоной юумэ хадаа эбдэржэ, үбһэнэйгөө шаргые бухалайнгаа хажууда орхёод, эбдэрхэй трактораа Гомбо-жаптая шэрүүлжэ, нула, үбһэгүй зон ерээ даа. Үглөөдэрын үдэ болотор трактор эбдэржэ, Эрдэнин Дашанимые оложо, ошон гэгэнь, үбһэнэй шаргань үгы болошоһон байба ха юм. Талаантай зондо табан түйсэ гэжэ иимэ ха юм даа. Нургуули һударшые эхилээ, хүбүүдэйшые сүлөө болохоёо болёо» - гэхэдэнь, Намжал баабай хүгшэндөө шүүмжэлүүлхэдэ, нэгэ хэдэ хамар руугаа хэн-хэн энээгээд:

- Тээд Доржопалан хээхэдэ, һая эгшэдэе Хурьгадай ойноо хургааг киногой машинаар асаржа буулгааб гэнэ ха юм. Тэрэ бүхэндэ машина Доржопаланда ноёдынь үгэжэ байха юм гү гэжэ зүрхэ алданан дээрһээ ама гарангүй хууна ха юм биб, - гээб.

«Хари даа, тэрэнь хайшаа байгаа юм», - гэжэ хүгшэнэйнь хээхэдэ, би Намжалай эжы баабай хоёрые хүндэдэг хэн хойноо: «Та хоёр, ехээр ханаагаа бү зобогты, би энэ гэгээр ноёндоо хээдэ, Абламскитай полуторкаарнь ерэхэбди. Минии киногой ноён Владивосток дээрэ намтай сугтаа армин алба хэһэн Патрушев Владимир Максимович, албанһаа табиг-дананай һүүлдэ намтай сугтаа манай Хэжэнгэ ерээ, кино-фикациин ноён болонхой. Намда үгы гэжэ хээхэгүй. Намжалай баабай, та аргамжа, бастриг, асагуудаа бээдэ байгаарайгты», - гэжэ хээхэдэмини, үбгэн хүгшэн хоёр ухаангүй баярлал-дажа, Намжалай баабай хүл дээрээ бодшобо.

«Яагаашые наймши даа, Доржопалан, үхэтэрөө шамай мартахайгүйб, хамаг түлөөһынтай хуу түлэхэб, эриһыетнай үгэхэб», - гэжэ үбгэжөөлэй үгэ хүүрээ барашахадань, би аягүйрхэжэ: «Болигты, болигты... Намжалай баабай, ехэдээл наа хахады табина бээт, ямар нюураараа танһаа түлөөһэ абажа байха хүмбиб. Орой болошоогүйдэ, түрүүн машинаа гартаа оруулууб», - гэжэ, арай гэжэ аягүй байдалһаа гарабаб.

Би малгай, пальтоого үмдэжэ, машинада яарахадамни, Намжалай баабайн юу хээгээ түхээрхөөр бээдэхэдэнь, хүгшэ-ниинь үбгэн тээшээ хараад: «Ши үбһэндэ ошожо, дэмьл гээбшы даа, машинада багтахай хаш даа, машина гэшээшни тракторай шарга бээшэ гэшэ», - гээдэжэ байхадань, би гаража ябанан байгаа.

Тийгээд Владимир Максимовичта ошожо, тусхай саарһа абаад, соёлой таһагай бухгалтер Гунжит Тугшиновнаһаа тэрэ саарһаа харуулжа, путевко абабаб. Тийгээд ехэл яаралтай Абламский Иванда ороходом,

Иван гэртээ бага баринхайшаг хууба. Минии саарһа путевко харуулахадань, Иван уншаад: «Шанаа холо бээшэ ха юм даа, ябахал болоо гүбди», - гэхэдэнь, хоюулан гаража, тоһо, бензинээ шалгажа, полуторкаараа Намжал баабайн газаа гүйлгээдэжэ ерээбди.

Гэрэйн хорёо соо ороходомнай, аса, тармуур болон бастриг, аргамжаһаа эхилээд, нарийхан һаднагууд, хургааһаа нарийхан харьбининууд бээдэгдэнхэй байжа, тэдэниинь Иван бидэ хоёр бултын полуторкынгаа кузов соонь хээд, гэртэ ороходомнай, стол дээрэ хоёр табат мяхатай, өөхтэй тарган шүлэн табятай, гүсэтэй халуун сай, хилээмэн бээдэг-дэнхэй байба.

Бидэниие хуужа, һайса садатараа эдээлэгты гэжэ үбгэн хүгшэн хоёр зэргэ хээбэд. Иван бидэ хоёр столдонь хуужа эдээлэхэдэ, бинь машина абахын хойноһоо Шулуутын үйлсөөр һузытараа гүйһэн хүн хадаа улхан шүлэ уужархёод, үшөө дээрэнь нэмээлгэжэ байгаад, садатараа эдибэб.

Гэмынь - урдаа, Гэмшэлын - хойноо

Харин зоболонто Иванни урда үдэрын айдаа түлээ асаржа, архи ууһан мангартай хадаа, хоёр хүгшэдэй хээдышые баалаа наань, хүйтэн сай хүүлжэ гудамхяад бээшэ юушые эдибэжэ. Тийхэдэнь Намжалай баабай тархяа һэжэрээд, дэрынгээ саанаһаа шэтүүшхэтэйхэн хара архи гаргажа, жаахан сэржэмээ үргэдэг хундага соохоноо хээжэ, Иванда һарбайгаад, шэтүүшхээ һөөргэнь шэрээгэйнгээ дэрын саана абаашажа хээдэнь, Иван уралаа һорилогон, Намжалай баабайн баряад ябанан шэтүүш-хэтэй архиинь нюдөөрөө дахажа байжа харахадань, Намжалай эжы бидэ хоёр бээе барингүй энээлэжэрхибэбди.

Тийхэдэмини үбгэжөөлнай: «Юун болооб», - гээд, бидэниие хараад, Иванни адаглахадаа, ойлгожорхибо хэбэртэй. Намжалай баабай Иван тээшэ хаража энээгээд:

- Ши намдаа нэн түрүүн үбһыемни асаржа үгэ, тийһэн хойношни хэрэгтэй архииншни мүнгэ үгэхэб», - гэхэдэнь, Иван хундагатай архиинь шэмэ-жэрхёод, ехэтэ яаража хуури-һаа бодобо.

Намжалай баабай олонхи ушарта намда хандажа: «Доржопалан, энэ хүгшэниим машина дээрэ үбһэ гэшхэжэ дүүргэхэдэнь, бастригаараа аша-һан үбһөө дарахадаа, минии хүгшэниэй гэшхэһэн үбһэ га-раараа даража, заяан түрэл-дөөшө хүшхэрхэгүй байхат. Энэ хүгшэниинь ухаангүй үндэрөөр, үргэнөөр гэшхэжэ байха, залууһаань наһан соогоо энээнтэй хууһан хадаа мээдэхэб. Тиймэ дээрэһэнь гараараа бээшэ, хүшүүргээр бастригаа дара-хынтнай түлөө би нарийхан хургаа хүшүүргэ бээдэжэ, бастригтайнтай орхёо хэм, машинингаа кузов соо хээ гүбта даа», - гэхэдэнь, «Хэнхэйбди», - гэжэ харюусахадам, Намжалай

баабай дахинаа намда хандажа: «Доржопалан, энэ хүгшэньөө үбһөө ашажа дүүргэһэнэйнгээ һүүлээр машинингаа кабина дээгүүр аалихан буулгаарайгты», - гэхэдэнь, Намжалай эжы тээшэ ядан:

- Зай тийгэд гээд хүрөө болго даа, тэрэ гаргаха гэгэнь эрье хонёо гаргаад ерэхэдэмнай байна ааб заш даа, би ашаатай үбһэн дээрэһээ бууха, болихоёо өөрөө мээдэхэб, - гэхэдэнь,

- Зай, янаш даа, ябагты тийгээд энэ хүгшэнтээ наһаараа тоосожо урдань ороогүй хүм. Ашаха бухалуудтай табашые һаа, нилээн томонууд (крестьянска) бухалууд байха. Үбһээ ашахадаа, машинингтай кузовой жаа хадань борнуудыень гурбан тээшэнь хабтайлгажа дээгээдэ, хууриинь үргэнөөр эхилжэ, үбһээ ашана бээт. Ямар хуури таһахая энэ хүгшэнтэй мээдэхэ даа, таанадай хэлэлтэгүй гэжэ байтарынь, Намжалай эжы:

- Юун гэгээрэ олон табы шашаа, шалаа үбгэмши, орой боложо байна ха юм, шамай шагнажа, үдэрөө үнгэргэхэмнай ха байһаар, - гэхэдэнь, - Намжалай баабай: «Байзал даа, хүгшэн, эдэ хоёртошни орходоо нэгэ хэдэ аха хэн хойноо юу, хээ хээхэ, зааха ёһотой ха юм биб. Зай, тийгээд кузовайнгаа хойто боортын дээгээхын түлөө хойноһоонь һаднаг кузов доогуурни түлхижэ шадахагүйт, юундэб гэхэдэ, кузовайнтай оёорой палахануудай хабта-гайнуудые хаданан ара захын хүндээбшэ машинингаа, ра-мада нлягдажа бүхэлгэдэнхэй ха юм даа. Тиймэ дээрэһэнь кузовайнтай уты рууһаань нэгэ бага үлүү гараха ута хоёр харьбинхи бээдэһымни абанхай байна ха юм та даа, ёдойдожо кузовһаатнай хойшоо хэбтэнэ ха юм.

Хойто боортотной доргоо үбилтэ һаднаг үгы хэн хойноо заяандаашые үргэн боложо, хажуутээшээ дээгээдэ байжа үгэхэгүй ха юм даа, доошоо унашаха. Тиймэ дээрэһэнь тэрэ минии бээдэһэн хоёр харбинхинь үлүү гараашадань хойто боортынгоо хоёр дээдэ углуурай гохонуудһаань боортоёо шагталжа, найн шабын түмэрөөр бүхөөр уяхат, тийхэдэнтэй хойто боортотнай хажуу тээшээ, кузовайнтай ара талы үргэн болгоод байжа үгэхэ. Би тэрэниэй түлөө туһаар шабын түмэр бээдэ хэм, таахада абаагүй ёһотойт даа, тиймэ гү, - гэжэ

Намжалай баабайн асуухадань, нээрээшые абаагүй байбабди.

- Тиймэ ха хэн гэжэл ханаал хэм. Энэ хоёр шабын түмэргүй ошоо һаа, Шанаагай болдог соо шабын түмэр оложо, кузоваа хойто боортоорнь ута болгожо, үбһөө багтаажа ашажа шада-хагүйт гэхэдэнь, бээдэһэн газартан ошожо харахаданнай, хоёр бүүдүүхэн аад, галдажа уян болгоһон шабын түмэр хорёодо хүрмөөтэй байба.

- Зай, хүбүүд, яба даа, тэрэ үбгэньөө шагнаха болоо һаат-най, үгэнь дууһахагүй, - гэжэ. Намжалай эжы машини-хажууда бидэниие яруулахадань: «Зай, тийгээд ябаха болоо гүб та даа, хүбүүд, үбһээл һайнаар бастригаараа хүшүүр-гээдэжэ дараарайгты, үбһээл даратгы, бастриг хухарха гэжэ айха юумэ байхагүй, яһала бүүдүүн байха. Үбһөө дараха-даа, хуладуулаал һаа, Шанаа-гай болдог соо ашанан үбһээ унагааха боложо зүүдэрхэт. Шанаагай болдог үлэн хоёр ганса манай Хэжэнгэ соо бээшэ, республика соо суугай байха. Бастриг дараха бүүдүүн аргамжаһаатнай ондоо хорин алдын ута нарийхан аргамжаараа ашанан үбһөө ялхи болдог соо гээхэгүйн тулада һайса хүлихэ юумэ, аргаламжа дугана аа гү гэжэ айха юумэ үгы, энэ хүгшэниингөө үбһөө хараад ябахам гээд буужа үгөөгүй һаань, хамаагүй, хүгшэнтэймни баряад, үбһэндэ хүлижэрхёоройгты, - гээд, Намжалай баабай эльгэ хатан энээгээд: Зай, тийгээд ябагты даа, - гээб.

Зай, минии хөөрөөн энээгээр дүүрээбэ. Юундэ намда наһанай гэмшэл болооб гэхэдэ, Намжалай эжын һүүжын хухарха үйлэнь татаа юм гү, яагаа юм. Үбһыншые яһала һайнаар ашаашыебди, багтаагаашыебди. Тийгээд Намжалаймнай эжы үбһэ-нэйнгөө гээдэхые хараад ябахам, ехээр унаа наань, таанадые байлахаб, аалиханаар ябаарайгты даа, хүбүүд, би бастриг аргамжаһаа бүхөөр баряад ябахаб гэхэдэнь, Аб-ламский бидэ хоёр үгын дуулаад, аалиханаар ябажа ябатараа, аалиханаар жааханаар хээбөгэд гэхэдэ гээд, юумын шаад гэжэ абяа гарахадань, машинаа байлгаад, кабинаһаа гүүлдэжэ буухаданнай, Намжалаймнай эжы болдогой хоорондо ма-шинатай үбһэ дээрэһээ шээдүүл-шэнхэй ёоложо хэбгээгшэ хэн.

Доржопалан ДЫМБРЫЛОВ.
Авторай зураг.

АЮУЛТАЙ ҮЛДӨӨСЭ

Үнэн болохон ушарһаа удхалан зохёогдобо

Дугар Дылгыров

1960 оной хабар хэн. Би Зугаалайн дунда нургуулин юнэдэхи класста нуража байбааб. Аба, эжымни хүдөөдэ хони харадаг хэн. Би тийхэдэ амаралтын үдэрнүүдтэ велосипедээр гэртээ ерээд, садатараа мяха эдеэд бусагша хэм. Тэрэ үедэ гэдэһэн үлдэгшэ хэн. Хабарай ута үдэрнүүдтэ класс соошье нуухада хашартай агша бэлэй. Тийгээд лэ нэгэтэ хабарай нуруули үдэрнүүдэй нэгэндэ гэрһээ бусажа ябатараа, нойрсоһоноо хаяхан хэриһэн зумбараануудай хагда ногоон соогуур шохонгонолдоод халахагүйдэ, велосипедээ харгын заханда хэбтүүлжэрхөд, тэрэниие шулуугаар сагаалсалжа мэдэбэб. Тээд намда тудагдаха зумбараа, уятайл бэшэ наа, хаанаһаа байхаб даа. Нал эсэшоод, хөөргөө унаадаа тэхэрижэ ябатарни, хүлдэмни нэгэ юмэн торсолдошобо.

- Шүдхэринь гээшэб даа! - гээд, доошоо харан гэнээм ута барюултай граната хэбтэжэ байба. Би тэрэниие абаад, ехэл гайхан, гэлын харанаб. Нонирхон урбуулна, эрьюулнэб. - Хаанаһаа эндэ граната хэбтэжэ байха юм? Тэнгэриһээ унаагүй ёһотойл даа. Эсэгыншье дайн энээгүүрнай гараагүй, - гээд, охорхон ухаандаа мэдээрхэнэб. - Магад граждэн дайнай үеын юмэн мүнөө болотор хэбтэдэг юм гү? - гээдшье таамагланаб. Тээд тэрэ сагнаа хойшо түмэн зон энээгүүр гараа бэшэ юм гү? Тэдэндэ юндэ тудалдаагүй юм? Али мүнөө болотор намай зорёон хүлээжэ хэбтээ гээшэ гү? - гээдшье гайхалаа бараад үзэнэб. Иимэнүүд тобшолол хэжэ дүүргээд, тэрэнээ жалга руу шэдэжэ оробоб. Тийхэ зуураа: - Ура-а! Капут, немец! - гэжэ хүхирөөд лэ унанаб, мүлхчинэб. Иигэжэ хунажа, агшажа байһаар оройшье

болоһые мэдэбэгүйб. Эсэхэдээ гранатаяа велосипедэйнгээ ардахи багажника хабшуулаад, нургуули тээшээ гальдюулбаб. Хамтынгаа байра хүрэтэрни харанхышье болошобо. Байрадаа ерэжэ, нүхэдөө мяхаар хүндэлбэб. Тэдэмни буляалдажа байгаад, амтархан эдинэд. Энэ үедэ би эбэрһээ гранатаяа гаргаад, стол дээрэ табибаб.

Нүхэдни амаа ангайлдаһан зандаа нам тээшээ бэлтылдэшэбэб.

- Энэшни юун гээшэб? - гээд, нэгэн хэлэндээ ороно.

- Харанагүй гүш! Лаб лэ морхооб бэшыень... - гээд, би нүхэдөө сошоон гайхуулжа шадаһандаа майһатараа мнээрэн зогсобо.

- Угы, хаанаһаа олообши? - гэлдээншье болно.

- Энэшни «РГД-6» гээшэ, - гээд, хэншьеб мэдээрхэнэ.

Тийгэһээр гранатэмни хүүгэдэй гар дамжашаба даа.

- Байза, энээниешни хэрэг дээрэн турша! - гэжэ Балдан дурадхаба.

- Яагаад? - гээд, Доржо нонирхон.

- Долсон хүгшөөгэймнай нэеы гэр «дзот» болог! - гэжэ Бальжан хэлэбэ.

- Зүб! Дзот үгы хэе! - гэжэ Дарма шидэнгээр хүхирнэ.

Зоригжон бидэ газашаа гүйдэбэбди. Долсон хүгшэн манай уборщица хэн. Бүмбэгэр сагахан нэеы гэрын манай байрын сонхо доро бүмбыхэдэжэ байгша хэн.

Бэе бэеынгээ хойноһоо ээлжэлэн зогсоод лэ, хүгшөөгэйнгөө гэр руу шэдэжэ оробобди. Гранатамнай «пус-пус» лэ, гэр дээгүүр унана. Граждан дайнаа хэбтэһэн граната

хаанаһаа тэхэрхэ хэм гэжэ булта мэдэнэ ха юмбиди!

Шэдэжэ садаад: «Энээнээ задалаад, зосоохиень харая!»

Шүдхэртөө тэхэрдэггүй юм», - гэлдээд, хөөргөө гүйдэжэ оробобди.

Алха, отвёрко асараад, эгээл задалха гэжэ байтарнай классаймнай хүмүүжүүлэгшэ орожо ерэбэ.

Би үрдижэ гранатаяа шэрдэг доогуураа гударбаб.

- Яатарай шуулданат? - гээд, Даша Доржиевич шэрүүнээр асууба.

- Тоо бодолгоороо даа-бария дүүргэнэбди! - гээд, хэншье хэлэбэ.

- Хүрөө! Орой болоо! Унтагты! - гээд, хүмүүжүүлэгшэ галымнай унтраагаад, гаража ябашаба.

Үглөөгүүр би гранатаяа номоо хэдэг арһан тулам соогоо хээд, нургуулиа оробоб. Басагадтаа найрхахаа ехэл яаранаб.

Урогой эхилһэнһээ хойшо хүүгэдэй анхарал татанаб.

Булта нам тээшэ хултагашанад. Шэбир-набир гэлдэнэд. Урогой эхилхэдэ, гранатаяа партынгаа нугалга соо хэбэб. Мүнөөхил Даша Доржиевичнай манда физикэ заагша хэн. Багшын уншажа байһан юмэ балай хэншье шагнаагүй хэбэртэй.

- Пэйсшаа! Ямар аймшагтай юм! - гээд, Пагма «пярд» гэжэрхибэ. Багшымнай тэсэбэри халаба янзатай.

- Дугар, баһа юугээ асараад, урок наатуулнабши! - гэжэ хүхирөөд, намда гүйжэ ерээд, парта руум гараа хэбэ. Халта дуугүй болоод, гранатыемни гаргажархиба.

Мүнөө ханахадам, дайн дажарай дүлэн соогуур гараһан, наһатай сэрэгшын шэг шарай хухигар сагаан болошоод байгаал хэн ха.

- Хүүгэдни, хүдэлэнгүй, аалихан хуугты даа! Энэтнай ехэл аюултай юмэн гээшэ! - гэжэ даруу номгохоноор хэлээд, «олзыемни» баряад гарашоо хэн.

Урогой хүүлээр Даша Доржиевичнай манда хэлэбэ:

- Ямар аюултай юмээр наадажа байһыетнай таанадта харуулха болооб. Мүнөө хойто хада тээшэ ошоё! - гээд, манаа тишэнь дахуулба.

Добын саанахана нүхэ малтаад, граната хэбэ. Тэрэнээ хуурай мүшэр, модоор хушаад, бидэниие добын саагуур хоргодохыемнай захирба. Бидэ гүйлдэшэбэбди. Багшымнай мүшэрөө галдаад, хоёр гараа дэлгээд, бидэниие бэеэрээ хушан хэбтэшэбэ. Зариманай хүлээжэ ядан шодогонолдоходо, толгойень доошонь дарана. Удангүй уйгаргүй шанга нээрээн

гарашаба. Баглагар хара утан дээшэ хөөршэбэ. Шорой шохой, модо шулуун бэе дээгүүрнай замна. Тийгээд бүхы юмэн замжажа, жэм балай болошобо. Энэ үедэ багшамнай бодоод, бэеэ нэбибэ.

- Зай, яажа дайсанаа дараһанаа, даагаа хүүлдэһэнээ ошожо харая! - гээд, өөрын ямаршьеб хүндэ бодолнуудта эзэлэгдэн, дуугай саашаа алхалба. Магад залуу охин наһаяа ханаа гү? Али энээхэн дахажа ябаһан «борьбилоохонуудни» намдал адли дариин утаа буунхиданай даа - гэжэ шэбшэжэ ябаа хэн гү? Бү мэдэе даа...

Дүтэлөөд харахадамнай, граната хэнэн газартамнай гансал ута барюулын үлшэнхэй, утаа бааяхадажа байгаа хэн.

- Энэтнай нёдондо үбэл энээгүүр үнгэрһэн сэрэгэй нуралсалай үлдөөсэ гээшэ! Нютагаймнай боди саданар, сахюусад хаража, таанадыемни амиды мэндэ үлөөлгэбэ ха юм даа. Буянтай бурхантай хүнүүд болохот даа! - гээд, саашаа ошоходонь, бидэ, хүүгэд, багшынгаа хойноһоо удаан харан зогсоо хэмди. Багшымнай бүхэгэд гэнэн нурганай харагдахаа болиходо, би түрүүшынхиеэ юундэшьеб хүндөөр ханаа алдаа хэм. Магад түрүүшынхиеэ энэ байдалай эрьесэ ойлгохо ханаанай үзэгдэл түрэнэн байгаа гү?..

Тэрэ үедэ нэгэ бага һонор, ухаагаа хүсэһэн ябаа наа, багшаһаа юртэмсын орёо онһото нюусанууд тухай олохон лэ асуудалнуудые хураха хэм даа гэжэ ханшаг сайшаһан хойноо ханагшаб даа...

АНГУУШАНАЙ ХҮБҮҮД

Монгол онтохон

Нэгэ хотондо Бадараа гэжэ нэрэтэй үгытэй хүн ажаһуугаа ха. Тэрэ хотондоо хотондо ошохо, баяшуулай ажалын хэшые наа, баяжажа шадабагүй. Тийхэдээ тэрэ хамгантаяа хага газарта зөөжэ ошоод, ан агнадаг болобо. Тэндэ хэдэн жэлдэ байхадаа, тэрэ хоёр хүбүүтэй болобо. Ехэ хүбүүндээ Заяа, бага хүбүүндээ Дэлгэр гэжэ нэрэнүүдые тэрэ үгэбэ.

Нэгэтэ Бадараа хушуун соогоо гоё найхан сэсэг зууһан хун шубууе харажархиба. Бадараа маряһаар хун шубуунда ошохо, тэрэниие баряад гэртээ асарба. Тэрэ үгэрһөө хойшо агнууринь олзотой, гэр бүлэн эдихэ хоолтой, зол жаргалтай нуужа эхилбэ.

Ехэ хүбүүнэйнгээ арбан хоёртой, багынгаа арбатай болоходо, ангуушан наһа барахынгаа урга хоёр хүбүүдээ хажуудаа дуудан ерүүлжэ хуулгаад, хогодоо эбтэй хуушын гурдааг:

- Би та хоёрто иимэ нэрэ дэмы үгөөгүйб, энэ хун шубуугаа хайнаар харууһалааг хуубал, хогодоо жаргалтай хуухат, - гэжэ гэрээд үгөө хэлэжэ үргээд, ами табижархиба.

Үбгээс хүгөөлүүлһэнэй хүүлдэ эхэн нэгэ ламые гэртээ байлгааг болобо. Тэгэтэ тэрэ лама хун шубуунай хушуун соохы сээгын хараад, тэрэнэ юрын сэсэг бэшэ гэжэ ойлгобо.

«Энэ хун шубууе хайхашааһаа бэшэ ашаг олзошьегүй, - гэжэ лама сэдхэнэ. - Хэрбээ энээнэ алааг, хушуун соохы сээгын залгяа наа, заабол эди шэдшгүй, эльбэ жадхатай болохоб».

- Намгажаал, мүнөөдэр хун шубуугаа шарууһалааг, үгдэшэлэн мяхыень шанажа, намайе хүндэлиш даа, - гэбэ лама.

- Хүбүүдни энэ хун шубуунда гуратайл! - гэбэ гэрэй эхэн эхэнэр. Өөрыеш үлгэжэ алахаб гэжэ ламын айлгахада, айһандаа хамганин хун шубуугаа шарууһалаа болобо. Наранай

орохын урга тээ эхэнэр хун шубуугаа алааг, доронь гал носоһон тогоон соо мяхыень хэбэ. Энэ үедэ хүбүүдын ерээд, юу шанажа байһан тухайн эхэнэ асууба.

- Лама хун шубуунай мяха эдихээ ханаа.

Хүбүүд тогоон руу тонгойлдоходо, хун шубуунай хушуун соо байһан сэсэг харабаб. Бага хүбүүн Дэлгэр хун шубуунай толгойе, таһа отолжо, тэрэнээ залгичархёо:

- Шамтай бигэнэй ажаһууһанайш хэрэггүй болобо. Эжы, баяртай, - гэжэ хэлээд, ахатаа гэрһээ гаража, яба ябаһаар, үндэр хадын хаягада хүрээжэ ерээбэ.

Тэндэһээ ахань хойто, дүүнь урга зүг барыжа, хоёр тээшээ тараха гэлсэбэб. Гурбан жэлэй үнгэрөөд байхада, эндэ уулзаха газартаа нэгэ нэгэ уляһаа хуулан тарибаб.

- Хэрбээ хэн нэгэнэймнай үхөө наа, тариһан модомнай хатуужаг, - гэлсээд, аха дүүнэр тэндэһээ хоёр тээшээ таран ошобоб.

Гурбан үдэр ябажа, Дэлгэр нэгэ хотын базаар дээрэ ошохо, гуйраншалан, багар эрээшэлбэ. Үбгэн наймаашан залуу хүбүүе хайрлааг, гэртээ дахуулжа асарба. Тэрэ гэрэй эхэн эхэнэр айланһаа баяртайгаар угтажа, эдэе хоолоор хүндэлбэ. Тийхэдэ Дэлгэр тэдэнэй хүбүүншье болохёо дурадхаба. Хүгшэн үбгэн хоёр энэ дурадхалыень баяртайгаар тогтоон абаба. Гайхалай ехэ гайхал! Урга ургынхиһаа бүри хайнаар

үбгэн хитадай огородой эдэе хоолые хүнүүд хугалдажа абанаб. Үбгэн наймаашан ойро зуурын саг соо баяжашаба.

Үдэр хоногуудай үнгэрхэ мэдэгдэнгүй. Хү-бүүтэй болоһоор нэгэ жэл болоһоноо хүгшэн үбгэн хоёр тэндэглэхэ гэжэ архи, эдэе хоол хугалдажа абааб, найрлабаб. Дэлгэр архи ехэдүүлжэ уугаад, охи-хогоо, эрдэниин шулуу-нуудые гаргаба. Наймаашан үбгэн тэдэ шулуунуудыень хугалдажа, улам ехээр баяжаба. Үгытэйшүүл тэдэниие дахажа, багар эрээшэлхэн улам олошорбо. Дэлгэр баяшуулай хүүгэдтэй ханилдаг болобо.

Нэгэтэ тайшаагай хүбүүн Дэлгэрые гэртээ урижа ерүүлээд, үлүүсэ ехээр архи уулаба. Дэлгэр ногтожо охиходо, хун шубуунайнгаа толгойень бөөлжэжэрхибэ. Тайшаагай бэри тэрэниие хүлээжэ байһан тула хун шубуунай толгойень абааб, тэрэ дары залгичархиба.

Эгээ энэ үедэ үргэмэл хүбүүгээ сүхэртээр бэдэрээд эсэшлэн үбгэн наймаашан тайшаагай хүбүүнэйгэ оробо. Зарсануудынь Дэлгэрые ноужархёо, хүбүүень хараагүйбди гэжэ хэлэбэ. Наймаашан тайшаагай хүбүүе алахам гэжэ айлгаад, хүбүүгээ баряһаа гаргуулажа, гэртээ абаашаба. Дэлгэрэй досоо хаяаг муухай боложо охиулба, бөөлжүүлбэ. Тээд эрдэниин шулуунууд гарбагүй. Энэ шхэдэ яба гэшээ гэжэ тэдэнэр ухаагаа гүйлэн бодоног.

Үглөөгүүр Дэлгэр нэрээд, үсэгэл-дэрэйнгөө ябадалые дууһан хөөрөөд,

үгытэй хун боложо, тайшаагай гэртэн орохо тухай үргэжэ абанан эсэгээ гуйба. Наймаашан ханги набта болоһон хубсаһа үмдөөд, багар эрижэ тайшаагай хүбүүнэйгэ ороходо, урга зүг барыжа холын аян замда бэлдэжэ байһан бэри тухайн мэдээг, гэртээ бусаба.

Дэлгэр үбгэн наймаашанай хөөрөө шагнааг:

- Тэдэнэр ошохо замаа хүнүүдтэ мэдүүлхэгүй гэжэ хугалаар хэлээ байха. Хоёр найн мори бэлдэгты. Хойшоо ошодог харгыгаар холошоо ошоод, тайшаагай бэриие үгдэшэ харуушаг болоёбди, - гэбэ.

Наймаашан Дэлгэр хоёр сагаан моригоо хара шэрээр шэрдээд, сэрэгшэдэй хубсаһа үмдөөд, хойто зүг тээшэ ошодог харгыгаар моригоо хатаруулбаб. Удангүй тэрэ харгыгаар хэдэн мори зэргэлүүлжэ хүлэһэн тэргэ хотондо гараба. Наймаашан Дэлгэр хоёр тэрэ тэргээр ердэн тайшаагай бэриие харгыдань тогтоожо баряад, ара нургыень шаажа мэдэбэбэ. Тайшаагай бэри охижо, хун шубуунай толгойе гаргажархиба. Дэлгэр тэрэ толгойень залгааг, эсэгэтээ баруун зүг барш арилба.

Дүүгэйнгээ иигэжэ ябахатаа, ахань зобохо тулихые улаан бээрээ үзөөд, хэлсэһэн үдэр сагтаа тэрэ үндэр хадын хаягада хууланган мододто ерээбэ. Дүү хүбүүнэйнь тариһан модон гоё хайханаар ургажа байба. Ахань дүүгээ бэдэржэ ошоод, дүүтээ хамта өөрынгөө түрэл хотондо ерээбэ. Эхэнэ хүгшэржэ үтэлшоод, үбгдэшэнхэй орон дээрээ хэбтэбэ. Лама үхэхэ дүтэлэнхэй байба. Аха дүү хоёр тэдэ хоёроо абааб, наймаашан үбгэнэйгэ ерээбэ. Тэрэ гэнэн сагнаа хойшо тэдэнэр үлзы жаргалтай, баяншые ажаһуугаа хэн гэлсэгшэ.

Г-Д.ДАМБАЕВ
МОНГОЛОО ОРШУУЛБА.

«2003 оной багша» гэнэн конкурс

БЭЛИГЭЙ БУЛАГ ХАРЬЯЛАН БАЙГ ЛЭ!

Улаан-Удын худалдаа наймаанай экономика техника мэдэ «2003 оной багша» гэнэн конкурс үнгэрөө.

Худалдаа наймаанай технологи эмхидхэлгын багша Р.М.Шаботкинагай хэлээр, иимэ хэмжээ ябуулга техникумэй багшанарай хоорондо хоёрдохиёо үнгэргэгдэж байна. Конкурсдо табан багшанар хабаадаа: А.В.Бузина - налогууд ба налог тохолгын хэшээлэй багша, Б.В.Сыдеев - бэсын тамирай багша, С.Д.Маланханова - худалдаа наймаанай технологи эмхидхэлгын багша, Д.К.Аюева - экономикын багша, Е.Н.Шубина - түүхын багша.

Түрүүшын үдэр конкурсн эхиндэ техникумэй директор, техникескэ эрдэмэй кандидат Э.Д.Парпаев багшанартаа амжалта хүсөөд, жюрин гэмшүүдтэй танилсуулба. Ушар юуб гэхэдэ, энэ конкурсые сэгнэхээс хотын дунда шатын мэргэжэлэй гуламтануудай багшанар уригдахан юм. Жюрин ударидагша Н.Д.Воробьев - Улаан-Удын механико-технологическа техникумэй методист, гэшүүд Т.А.Соболева - Буряадай республикын соёлой болон искусствын училищинин директорэй орлогшо, Е.В.Цыренова - Улаан-Удын медицинскэ колледжын багша, В.А.Поздняков - Сибириин эд

хэрэглэгшэдэй кооперациин университетэй Буряадай филиалай ахамад багша, М.С.Алексеева - социологийн эрдэмэй кандидат, Сибириин эд хэрэглэгшэдэй кооперациин университетэй Буряадай филиалай ахамад багша.

Мүрысөөнэй түрүүшын шатада конкурсантнууд өөһэднөө педагогическа концепци хөөрөжэ үгөө. Юундэ багшын мэргэжэл шэлээби? Хэшээлдэ ямар онол аргууд хэрэглэгдэнэ? Багшын ажалда юун шухалаб? Ямар асуудалуудта гол анхаралаа хандуулха хэрэгтэйб? г.м. асуудалуудта харюунууд дэлгэрэнгыгээр үгтээн байна. Уаадахи шатада багшанар арбан табан минута соо багшын ажалда, хуралсалай ажабайдалда дайралдадаг элдэб

зүрилдөөтэ ушарнуудые шийдхэхээс оролдоо.

Конкурсн хоёрдохи үдэр конкурсантнууд нээмэл хэшээлүүдые үгтээн байна. Гурбадахи үдэрэй хоёр сагнаа мүрысөөнэй хүүлшын шата - хабаадагшадай презентаци эхилээ. Одоол эндэ оюутад, хамта ажалладаг

халуун альга ташалганда хүртөө.

Үнэхөөрөөшье, багша болохын тула хэды шэнээн хүсэл, шадал, эрмэлзэл хэрэгтэй гэшээб гэнэн бодол хүнэй ухаанда түрэнэ. Дээдэ хургуулиин оюутадтай зэргэсүүлхэдэ, техникумдэ арбан нэгэдэхи класс дүүргээн хурагшанарнаа гадна юһэдэхи классай хүүлээр үхибүүд

багшанар, нүхэдн, мүн үри хүүгэдн, мүрысөөндэ хабаадажа, багшанараа, эжынэрээ алишье талаһаань харуулхаяа оролдоо. Энэрхы эжы, бэлигтэй багша тухай хонгёо дуунууд, хатар, шог ёгто зүжэгүүд, сэдхэл хүдэлгэмэ уянгата шүлэгүүд зал соо сугларагшадай

хурахаая ородог ха юм. Тиймэһээ эндэхи багшанар эдир залуу наһанайнгаа охип соо ябаһан оюутадые ганса мэргэжэлэй талаар хургаха бэшэ, мүн хүмүүжүүлхы үүргэ дүүргэхэ нангин уялгатай. Энэ талаар оюутадтай класһаа гадуур элдэб хэмжээ ябуул-

ганууд үнгэргэгдэдэг, мүн ямаршье үйлэ хэрэгэй дайралдаа наа, «хүн шарайгаа» алдангүйгөөр ябаха тухайн багшанар саг үргэлжэ хануулжа, хэлэжэ байдаг.

Энэ конкурс багшанарта хэр зэргэ туһатайб гэнэн асуудалтайгаар конкурсдо хабаадагша Б.В.Сыдеевтэ хандабади: «Конкурсдо би түрүүшынхиеэ хабаадажа байнаб. Иимэ хэмжээ ябуулганууд багшанарта ехэ хэрэгтэй, саашанхи ажалдань туһатай гэжэ ханагдана. Эндэ багша бүхэн гурбан үдэрэй хугасаа соо мэргэжэлэй талаар бэлиг шадалаа туршажа, олоной анхаралда ажалаа дэлгэбэ. Ямаршье ушарта хайн, муу таланууд гэжэ байдаг ха юм даа. Тиймэһээ энэһээ хойшо багша бүхэн дутуу дундануудаа усадхажа, хайн талаая барин, ажалаа үргэлжлүүлхэ болоно.

Уданшьегүй жюрин ударидагша Н.Д.Воробьев конкурсн дүн соносхоо. Мэргэжэлэйгээ талаар дүй дүршэл хэтэй багша, ерээдүйн экономикын эрдэмэй кандидат Д.К.Аюева «2003 оной багша» гэнэн нэрэ зэргэдэ хүртэжэ, музыкальна центр бэлэг абаа. Конкурсн бусад хабаадагшад тусхай номинацида түрүү гаража, дипломоор болон гарай бэлэгүүдээр шагнагдаа. Багшанарай ашаар энэ гуламтада мүндэлхэн бэлигэй булаг ходоодоо харьялан байг лэ гэжэ үресе!

Д.ПИДУЕВА.

НОМОЙ САНГУУДАЙ НӨӨСЭ БАЯЖУУЛХА

Найхан баяртай мэдээсэл дуулаба. Ушарын гэхэдэ, Д.Батожабайн нэрэмжэтэ Гүрэнэй Эдиршүүлэй библиотекэ Сэлэнгын районно библиотектэй суг грант шүүжэ, уласхоорондын нигүүлэхы жасын туһаламжаар шэнэ түхэлэй мэдээсэлэй түбүүдтэй болоо бшуу.

Эдэ түбүүдэй аша туһа тон ехэ. Республикнмай бүхы библиотекэнүүдэй нэгдэмэл мэдээсэлэй байгуулалтын бии болоходо, библиотекэнүүдые компьютераар хангалгада горитой алхам хэгдэбэ гэшээ.

Шухала энэ үйлэ хэрэгтэй дашарамдуулан, Гүрэнэй Эдиршүүлэй библиотекэдэ республикын, мүн Агын тойрогой районно библиотекэнүүдэй түлөөлэгшэд суглараа. Буряад Республикын соёлой министрэй орлогшо С.А.Добрынин үгэ хэлэхэдэ, тус хэрэгэй дэмбэрэлтэй, соёлой саашанхи хүгжэлтэдэ горитой нүлөөтэй байһые тэмдэглээ.

Удаань тус проекттэй танилсалга Сэлэнгын аймагта үнгэрөө. Олонитын түлөө-

лэгшэд, Арадай Хуралай, горсоведэй депутатууд, аймагай захиргаан болон соёлой хүдэлмэрилэгшэд энэ хэмжээ ябуулгада хабаадалсаа. Гүрэнэй Эдиршүүлэй библиотекын директор, проектые хүтэлбэрлэгшэ Е.Ю.Рябушева энэ үйлэ хэрэгэй удха шанар тухай хэлэхэдэ, хүдөөгэй уншагшад, залуу үетэн республикын түб библиотекэнүүдэй мэдээсэлэй жасануудые хэрэглэхэ аргатай

болоно, хүдөөгэй библиоте-кэнүүд нэгэн нийтэ мэдээсэлэй байгуулалтын бүридэлдэ оробо гээд онсолон тэмдэглээ.

Энэһээ гадна үшөө нэгэ хайн талан гэбэл, хүдөөгэй библиотекарьнууд - залуушье, дүй дүршэлтэйшье байг - мэргэжэлээ дээшлүүлхэ, мүн ВСГАКИ-гай дэргэдэ хуралсал гараха аргатай болоо бшуу.

Туяна САМБЯЛОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Гусино-озерск хотодо проекттэй танилсалгын үедэ.

БАРИЛДААША ХУБУУДТЭЭ ЗОРЮУЛАА

Аха дүүнэр Александр Алексей Мархаевууд - барилдааша хубүүд мүн. Буряадай, Сибириин болон Россин мэдээжэ спортсменүүд бололхой.

Захаминай аймагай Санага шотагта түрэнэн, Доодо-Ивалгын хургуули дүүргээн намтартай. Александр БСХИ дүүргээд, ветеринар болоһон, Доодо-Ивалгадаа хүдэлөө. Мүнөө залуу барилдаашадые хоршо. Алексей Санкт-

Петербургга ПТУ түгсөөд, Азербайджанда алба хээ. Ходо барилдажа ябаад, БСХИ дүүргээ. Мүнөө олзын хэрэг эрхилнэ.

Бэрхэ эдэ хубүүдтээ зорюулжа, эжын - багшын ажалай ветеран М.П.Пышняк шүлэг бэшээн байна. Энэ зохёолыень мүнөө толилоё.

Валерий СЫДЕЕВ.

АЛДАР СОЛЫЕТНАЙ ДУУДАНАБ!

Багахан наһанһаа эхилжэ, Барилдаха дуратай хубүүдн, Хонгоодор угаа дахажа, Хүдэр шүрбэнэтэй түрөө бэлэй. Бэрхэ багшанарай хүсөөр Барилдахын оньһондо хуража, Баабайнгаа нэрэ гутаангүй Барилдааша хубүүд гүүлээ бэлэй. Хамаг ажал хэхэдэ, Хара хүлөө гаргажа,

Зориг шадалаа шангадхан Зоринон хэрэгтээ хүрэдэг юм. Түрэнэн алтан тоонтоёо, Түбхинэжэ нууһан Ивалгая Сайн сайхан ажалаараа Суурхуулжа ябахатнай болтогой! Буряад монгол угсаатанай Бэрхэ шанга хубүүдтэ Хаба шадалаа харуулан Хамагһаа түрүү барилдаашадта Алдар соло дууданаб! Мираида ПЫШНЯК.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Генеральна директор - ахамад редактор А.А.АНГАРХАЕВ. Редактор Г.Х. ДАШЕЕВА

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: И.М.ЕГОРОВ, И.Б.ДАГБАЕВ (Буряад Республикын Правительство), Ф.П.БОТОВА, Ц.Э.ДОРЖИЕВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), Н.Д.НАМСАРАЕВ (генеральна директорэй 1-дэхи орлогшо - ахамад редакторай орлогшо), Т.В.САМБЯЛОВА (секретариадые хүтэлбэрлэгшэ-генеральна директорэй орлогшо), Д.Б.ГУРОДАРМАЕВА (редакторай орлогшо), Д.Д.ЭРДЫНИЕВА (харюусалгата секретарь); таһагуудые даагшад: В.Г.ГОМБОЕВА, Н.Д.БАДМАРИНЧИНОВ, Б.В.БАЛДАНОВ, А.А.ФАДЕЕВА, В.Д.ДАМДИНОВА; Б.В.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ.

Манай адрес: 670000, Улаан-Үдэ хото, Калагдаришвиллин үйлсэ, 23, Хэблэлэй байшан "Буряад үнэн". E-mail: unen@mail.ru

Газетэ хэблэлэй 1 хуудан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хамтын хэлэг - 60070. Хэблэлдэ тушаагдхан саг - 17.00.

"Республиканска типографи" гэнэн АО-до газетэ 3360 хэһэгээр хэблэгдээ. Директорэйнь телефон: 21-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай.

Хэблэлэй байшанай телефон: генеральна директорэй-ахамад редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54 (факс), ген. директорэй 1-дэхи орлогшо - ахамад редакторай орлогшын - 21-68-08, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-64-36, 21-33-61, секретариатай - 21-50-52; таһагууд: экономикын болон политикын - 21-63-86; соёлой болон түүхын - 21-60-21; «Морин хуур», «Вершины» журналуудай, «Буряад Республикын Хуулита шийдхэбэринүүдэй суглуулбарин» редакци - 21-55-97; залуушуулай, оюутадтай ажабайдалай болон олонитын хүдэлмэрин, «Одоо» журналай редакци - 21-54-93; мэдээсэлэй - 21-67-81, спортын - 21-54-93, рекламн - 21-62-62, коммерческэ ажалай - 21-55-97, компьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтерин - 21-23-67.

Редикцида ороһон материалууд шүүмжлэгдэдэггүй, мүн авторнуудтань бусаагдааггүй.

Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, шотагай нэрнүүдэй бэлигэеэ хазгайруулан ушарта авторнуудын харюусалгатай. Редакцин ханамжа автарайхитай адл бэшэ байжа магад.